

In iure cessio hereditatis

Veronika Kleňová

*Johannes Kepler Universität Linz
Kontaktný e-mail: v.klenova@gmail.com*

In iure cessio hereditatis

Abstract:

In iure cessio hereditatis ante aditionem could only be performed by a voluntary intestate heir. An heir appointed in the testament did not have such a right, because the *in iure cessio hereditatis ante aditionem* was an extraordinary means to prevent that the deceased remained without heirs. *Post aditionem* could be *in iure cessio hereditatis* exercised by both *heres legitimus* and *heres testamento scriptus*.

The object of the *in iure cessio hereditatis ante aditionem* was a *delata hereditas* – the right to be an heir. The transferee became an heir as if he himself were called to be an heir. He became an heir immediately due to the very *in iure cessio hereditatis*. He did not have to perform an additional *aditio*.

In accordance with the *semel heres semper heres* rule, it was impossible to transfer *ius successionis* after the transferor became an heir through *aditio*. Via *in iure cessio hereditatis post aditionem* could only be transferred those components of *hereditas* that were admissible object of *in iure cessio*; that were *corpora hereditaria* but not the obligations. The transferor remained liable to creditors and the *debitores hereditarii* were released.

Sabinians held that the *heredes sui et necessarii* cannot perform *in iure cessio hereditatis*. The reason was that the *in iure cessio hereditatis* was considered to be a rejection of the inheritance, and thus incompatible with the position of the necessary heir. Proculians contended the *in iure cessio* to be valid with the same effect as if it had been done by a voluntary heir after acceptance of an inheritance. The dispute was relating only to *sui* (not to slaves as *necessarii heredes*). The proculians intended to get the position of the *sui et necessarii* closer to that of *heredes voluntarii*. It is not surprising, if one considers that the *praetor* granted to *sui* a *beneficium abstinendi* as a means by which the *sui* could achieve a similar result of a rejection of an inheritance. The opinion of the proculians did not prevail.

Keywords:

in iure cessio hereditatis; *hereditas*; necessary heirs; voluntary heirs; repudiation of an inheritance

Kľúčové slová:

in iure cessio hereditatis; *hereditas*; dobrovoľní dedičia; nevyhnutní dedičia; odmietnutie dedičstva

DOI: 10.14712/2464689X.2018.26

Financovanie: Príspevok je výstupom z projektu VEGA 1/0495/11.

Základným prameňom poznania *in iure cessionis hereditatis*¹ sú Gaiove *Institutiones*. Gaius spomína *in iure cessio* pozostalosti na dvoch miestach: v druhej knihe (Inst. 2, 34–37) v rámci výkladu o prevode *rerum incorporalium*² a po druhýkrát v tretej knihe (Inst. 3, 85–87) pri predstavovaní intestátneho dedenia a niektorých ďalších foriem sukcesie. Skromnejší výklad podáva aj Ulp. lib. sing. 19, 12–15 v časti s názvom *De dominiis*

¹ *Ad in iure cessionem hereditatis* pozri aj AMBROSINO, R. In iure cessio hereditatis. Spunti per la valutazione della hereditas. *SDHI*, 1944, 10, s. 1 a nasl.; ALBANESE, B. Gai. II, 34–37 e l'in iure cessio hereditatis. In: *Scritti giuridici*. I. Palermo: G. B. Palumbo & C. Editore, 1991, s. 43–77; BAVIERA, G. *Le due scuole dei giureconsulti romani*. Firenze: Fratelli Cammelli, 1898, s. 112 a nasl.; BETTI, E. "In iure cessio hereditatis", "successio in ius" e titolo di "heres". In: *Studi in onore di Siro Solazzi*. Napoli: E. Jovene, 1948, s. 594 a nasl.; DE MARTINO, F. Nota in tema di «in iure cessio hereditatis». In: *Studi in onore di Siro Solazzi*. Napoli: E. Jovene, 1948, s. 568 a nasl.; FALCHI, G. L. *Le controversie tra sabiniani e proculiani*. Milano: Dott. A. Giuffrè editore, 1981, s. 141 a nasl.; LA PIRA, G. *La successione ereditaria intestata e contro il testamento in diritto romano*. Firenze: Vallecchi editore, 1930, s. 144 a nasl.; LÜBTOW, U. Die Übertragung des Rechts zur Antretung der Erbschaft und die Weitervererbung des erworbenen Nachlasses. In: *Studi in onore di Gaetano Scherillo*. I. Milano: La Goliardica, 1972, s. 327 a nasl.; ROBBE, U. *La «hereditas iacet» e il significato della «hereditas» in diritto romano*. I. Milano: Dott. A. Giuffrè Editore 1975, s. 435–500; ROBBE, U. Le definizioni delle fonti della hereditas ed i suoi due significati. La in iure cessio hereditatis. In: *Studi in memoria di Guido Donatuti*. III. Milano: La Goliardica, 1973, s. 1031 a nasl.; SCHERILLO, G. La in iure cessio dell'eredità. In: *Scritti giuridici in onore di Francesco Carnelutti*. IV. Padova: CEDAM, 1950, s. 255 a nasl.; SOLAZZI, S. *Diritto ereditario romano*. I. Napoli: Nicola Jovene & C. Editori, 1932, s. 251 a nasl.; SOLAZZI, S. L' "in iure cessio hereditatis" e la natura dell'antica "hereditas". *IURA*, 1952, 3, s. 21 a nasl.; TORRENT, A. *Venditio hereditatis*. Salamanca: Universidad de Salamanca, 1966, s. 131 a nasl.; TORRENT, A. Cronologia, finalidad y desaparición de la in iure cessio hereditatis. In: *Studi in onore di Edoardo Volterra*. Vol. III. Milano: Dott. A. Giuffrè, 1971, s. 237 a nasl.; VOICI, P. *Diritto ereditario romano*. Vol. primo. Introduzione parte generale. Milano: Dott. A. Giuffrè, 1967, s. 98 a nasl.

² Medzi ktoré podľa Gaia patrili *hereditas, ususfructus, obligationes a servitutes*. Gai. Inst. 2, 14: *Incorporales sunt, quae tangi non possunt, qualia sunt ea, quae <in> iure consistunt, sicut hereditas ususfructus obligationes quoquo modo contractae. nec ad rem per<tin>ent, quod in hereditate res corporales con<ti>nentur; et fructus qui ex fundo percipiuntur, corporales sunt, et quod ex aliqua obligatione nobis debetur, id || plerumque corporale est, veluti fundus homo pecunia: nam ipsum ius successionis et ipsum ius utendi fruendi et ipsum ius obligationis incorporale est. eodem numero sunt iura praediorum urbanorum et rusticorum. [...] haec iura praediorum (?) tam urbanorum quam rusticorum servitutes vocantur*. Cit. podľa Gai *Institutiones secundum Codicis Veronensis apographum studemundianum et reliquias in Aegypto repertas*. Iterum edidit M. David. Editio minor. Editio secunda. Studia Gaiana ed. M. David, R. Feenstra, H. L. W. Nelson, vol. I. 1964. Citovanú edíciu používam i v ďalšom texte.

et acquisitionibus rerum. In iure cessione prevádzal cedent *hereditatem* na cesionára.³ Pozostalosť mohla byť *in iure* cedovaná buď pred tým, než bola prijatá, alebo až po adícii.⁴ Napriek tomu, že v obidvoch prípadoch bola objektom *in iure* cesie *hereditas*, jej účinky neboli totožné. Zhodný nebol ani okruh osôb, ktoré boli oprávnené k jej uskutočneniu.

1. *In iure cessio hereditatis ante aditionem*

Gai. Inst. 2, 35: *Nam si is, ad quem ab intestato legitimo iure pertinet hereditas, in iure eam alii ante aditionem cedat, id est antequam heres extiterit, proinde fit heres is, cui in iure cesserit, ac si ipse per legem ad hereditatem vocatus esset. [...]*

Gai. Inst. 2, 36: *Testamento autem scriptus heres ante aditam quidem hereditatem in iure cedendo eam alii nihil agit; [...]*

Gai. Inst. 3, 85: *Item si legitimam hereditatem heres, antequam cernat aut pro herede gerat, alii in iure cedat, pleno iure fit ille heres, cui cessa est hereditas, proinde ac si ipse per legem ad hereditatem vocaretur. [...]*

Gai. Inst. 3, 86: *[...] testamento scriptus heres, [...]; ante aditam vero hereditatem cedendo nihil agit.*

Ulp. lib. sing. 19, 13: *Antequam adeatur, in iure cedi potest legitimo ab herede; posteaquam adita est, tam a legitimo quam ab eo, qui testamento heres scriptus est.*

Ulp. lib. sing. 19, 14: *Si, antequam adeatur, hereditas in iure cessa sit, proinde heres fit, cui cessa est, ac si ipse heres legitimus esset; [...]*

Pred prijatím pozostalosti mohol *in iure cessionem hereditatis* vykonať iba ten, komu bola pozostalosť ponúknutá *ab intestato* (*heres legitimus*). V dôsledku takto vykonanej *in iure* cesie sa dedičom podľa civilného práva (*pleno iure*) stal ten (*fit heres is*), komu bola pozostalosť postúpená, a to práve tak, akoby bol sám k pozostalosti zákonom povolaný.

In iure cesii vykonanej pred prijatím pozostalosti delátom *ab intestato* som sa venovala na inom mieste.⁵ Stručne preto iba zhrniem závery, na ktoré budem v ďalšom obsahu nadväzovať.

In iure cessio hereditatis ante aditionem bola mimoriadnym prostriedkom, ktorý umožňoval preklenúť nevýhody spôsobené neprípustnosťou sukcesívnej delácie pri intestátnom dedení podľa Zákona XII tabúl. Najstaršie rímske právo ešte nedokázalo rešpektovať myšlienku, že univerzálnym nástupcom poručiteľa má byť niekto, v prospech koho právna možnosť stať sa dedičom vznikla až s určitým časovým odstupom od zániku právnej subjektivity poručiteľa ako pôvodného nositeľa práv a povinností. Pri intestátnom dedení bola preto vylúčená sukcesívna delácia tak v rámci triedy (*successio graduum*), ako aj medzi

³ SOLAZZI, *Diritto ereditario romano*. I., s. 252–253: v časoch Gaia sa *in iure cessio hereditatis* pravdepodobne uskutočňovala v dedičskom procese. Cesionár pred prétorom vzniesol *petitionem hereditatis* proti pravému dedičovi (delátovi). Tento mlčal, v dôsledku čoho magistrát vyslovil *addictio* dedičstva v prospech cesionára (porov. Gai. Inst. 2, 24). Žalobca vyhlasoval *hanc hereditatem meam esse aio ex iure Quiritium*, inak by Gaius hovoril o *familiam cedere* tak, ako hovorí o *familiam mancipare*. Neskôr známa *in iure cessio hereditatis* bola pôvodne *in iure cessio familiae*. K tomu pozri aj SOLAZZI, S. L'. "in iure cessio hereditatis" e la natura dell'antica "hereditas", s. 35 a nasl.

⁴ Ulp. lib. sing. 19, 12: *Hereditas in iure ceditur vel antequam adeatur; vel posteaquam adita fuerit.*

⁵ KLEŇOVÁ, V. Delácia dedičstva v rímskom práve. In: MACH, P. – PEKARIK, M. – VLADÁR, V. (eds.). *Constans et perpetua voluntas. Pocta Petrovi Blahovi k 75. narodeninám*. Trnava: Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta, 2014, s. 281–311.

jednotlivými triedami (*successio ordinum*).⁶ Ak *heres voluntarius*, v prospech ktorého delácia nastúpila smrťou poručiťa, pozostalosť neprijal, prípadne pred adíciou zomrel, poručiťel zostal *iure civili* bez dediča,⁷ pretože ďalšia delácia už bola vylúčená. Tejtó situácii bolo možné predísť prostredníctvom *in iure cessionis hereditatis ante aditionem*: ak (pôvodný) delát *ante aditionem* postúpil pozostalosť inému, stal sa tento sám dedičom, akoby sa delácia vzťahovala priamo na neho.⁸ Uplatnila sa fikcia, že v čase smrti poručiťela bol povolaný cesionár. Delát takto prevádzal na iného vzniknutú a jemu patriacu, lež ešte nevyužitú, právnu možnosť byť dedičom. V prospech cesionára sa neuskutočňovala nová delácia, nedochádzalo k oneskorenej delácii, lež išlo o tú istú deláciu, to isté povolanie, ktoré sa pôvodne vzťahovalo na niekoho iného. Právo pripustilo takýto výnimočný prostriedok za súčasného rešpektovania princípu, v zmysle ktorého *heres* môže byť iba ten, komu právna možnosť stať sa dedičom vznikla v okamihu smrti poručiťela. Takéto účinky však nemala *in iure cessionis hereditatis* vykonaná dobrovoľným dedičom po adícii dedičstva, ani *in iure cessionis*, ktorú by uskutočnil pred prijatím dedičstva delát povolaný testamentom. V obidvoch prípadoch totiž *in iure cessionis* postrádala punc nevyhnutnosti, nakoľko (bezprostredne) nehrozilo, že poručiťel zostane bez dediča. V prvom prípade sa „cedent“ už dedičom stal. V prípade druhom, ak by delát *ex testamento* dedičstvo aj odmietol, pozostalosť by sa ponúkla substitútovi, prípadne intestátnym dedičom a *in iure cessionis hereditatis* by sa pripustila až vtedy, ak by zákonom boli k dedeniu povolani dedičia dobrovoľní. Toľko, pokiaľ ide o závery predchádzajúcej štúdie.

Delát *ex testamento* pred adíciou *in iure cessionem* vykonať nemohol. S deláciou nemohol slobodne disponovať aj z toho dôvodu, že by tým v rozpore s poručiťelovou vôľou mohol o možnosť stať sa dedičom obrať eventuálnych substitútov.⁹ Pokiaľ poručiťel niekomu takúto možnosť priznať chcel, prichádzal do úvahy iný prostriedok, ktorým mohol dosiahnuť podobný výsledok: inštitúcia cudzieho otroka. Ak poručiťel v testamente ustanovil za dediča cudzieho otroka, pričom tento jeho právny status poznal,¹⁰ musel počítat s tým, že tak ako môže byť *servus* prepustený na slobodu, tak ho môže vlastník aj scudziť. V závislosti od toho by sa dedičom v prvom prípade stal otrok sám, v druhom prípade ten, komu bude *servus patrii* v čase prijatia dedičstva.¹¹ V tejto súvislosti Gaius uvádza:

⁶ Testamentárna dedičská postupnosť vznikla neskôr. Až pri jej vzniku sa uznala sukcesívna delácia, najskôr pri prechode od testamentárneho k intestátnemu dedeniu, zakrátko i v rámci samotného testamentárneho dedenia v podobe substitúcií.

⁷ Úzupakient *pro herede* sa vydržaním nestával dedičom (*heres*), pretože mu chýbal delačný dôvod, na základe ktorého by mu vznikla právna možnosť byť dedičom. Vydržaním *pro herede* mohol nadobudnúť iba *hereditatem* – súhrn vecí, práv a povinností, ktoré patrili poručiťelovi, nie však aj postavenie dediča.

⁸ K objektu *in iure cessionis* ROBBE, *La «hereditas iacet» e il significato della «hereditas» in diritto romano*. I., s. 440; 464–465.

⁹ Podobne KOEPPEN, A. *Lehrbuch des heutigen römischen Erbrechts*. Würzburg: Adalbert Stuber's Verlagshandlung, 1895, s. 142–143; KASER, M. *Das römische Privatrecht*. 1. Absch. Das altrömische, das vorklassische und klassische Recht. München: C. H. Beck, 1971, s. 722: „Der Testamentserbe ist dazu nicht befugt, weil der Wille des Erblassers nur ihn als Erben ausersehen hat.“

¹⁰ K omylu poručiťela v statuse ustanoveného dediča pozri KLEŇOVÁ, V. *Substitutio vulgaris a sloboda vôle v práve rímskom*. Všeobecné náhradníctvo v prameňoch rímskeho práva s dôrazom na justiniánske *Digesta*. Plzeň: Aleš Čeněk 2013, s. 118–127.

¹¹ Gai. Inst. 2, 188: [...] *quodis alienatus sit, iussu novi domini adire hereditatem debet. qua ratione per eum dominus fit heres: [...]*.

Gai. Inst. 2, 189: *Alienus quoque servus heres institutus, si in eadem causa duraverit, iussu domini hereditatem adire debet; si vero alienatus ab eo fuerit aut vivo testatore aut post mortem eius, antequam cernat, debet iussu novi domini cernere; si vero manumissus est, suo arbitrio adire hereditatem potest.*

Cudzí otrok, ktorý bol v testamente ustanovený za dediča, mohol prijať dedičstvo iba na príkaz svojho vlastníka. Ak by ho pôvodný vlastník scudzil, či už za života testátora alebo *po jeho smrti pred tým, ako dedičstvo prijal*, musí otrok vykonať adíciu na príkaz vlastníka nového.¹² Ak by ho vlastník prepustil na slobodu, môže dedičstvo prijať podľa vlastného uváženia.

Otrok teda mohol byť scudzený aj po smrti poručiťa pred tým, ako na príkaz vlastníka dedičstvo prijal.¹³ Z Gaiovho textu nevyplýva, že by sa scudzenie nemohlo uskutočniť po delácii dedičstva. Slová *antequam cernat* naopak nasvedčujú skôr tomu, že Gaius predpokladal už nastávajúcu deláciu. Vo vzťahu k otázke, kto prostredníctvom otrokom vykonanej adície nadobudne dedičstvo, je rozhodujúce, komu bude otrok v čase adície patriť (na koho príkaz dedičstvo prijme).

Prostredníctvom inštitúcie cudzieho otroka mohol poručiť jeho vlastníkovi umožniť prevod už nastúpenej delácie aj v prípade testamentárneho povolenia k dedeniu. Tak sa dosiahol účinok podobný *in iure cesii*, ktorú by deláť *ex testamento* vykonal po delácii dedičstva, lež pred jeho prijatím. Dedičom sa nemusel stať ten, kto bol vlastníkom otroka v čase delácie, lež vlastník nový, ktorý otroka nadobudol po nastavšej delácii.¹⁴

Ak pôvodný vlastník *post mortem testatoris* otroka scudzil, nový vlastník dedičstvo nenadobudol už v dôsledku nadobudnutia vlastníckeho práva k otrokovi, lež až v momente, keď otrok na jeho príkaz *hereditatem* prijal (*si vero alienatus ab eo fuerit post mortem eius, antequam cernat, debet iussu novi domini cernere*). Otázkou zostáva, v ktorom okamihu sa dedičom stal cesionár v prípade *in iure cessionis hereditatis* vykonanej *ante aditionem*. *In iure cessione ante aditionem* prevádzal cedent na cesionára právnu možnosť byť dedičom, prevádzal *delatam hereditatem*. Sú tak dve možnosti: 1) Cesionár v dôsledku *in iure cessionis* nadobudol právo vstúpiť do pozície poručiťa, ktoré, aby sa realizovalo, muselo byť ešte doplnené následnou adíciou vykonanou po *in iure cesii*. Alebo, 2) pro-

¹² Porov. aj Iavolenus I ex post. Lab. D. 29, 2, 62, 1. K predaju otroka, ktorý bol ustanovený za dediča pozri WIMMER, M. Sklavenverkauf und „mitwandernde“ Delationen. ZSS, 2004, 121, s. 379 a nasl.

¹³ Ulp. lib. sing., ktorá obsahuje fragment s obdobnou problematikou, však možnosť *aut post mortem eius* [sc. testatoris], *antequam cernat*, nespomína. Ulp. lib. sing. 22, 13: *Alienus servus heres institutus si quidem in ea causa permanserit, iussu domini debet hereditatem adire; quod si vivo testatore manumissus aut alienatus a domino fuerit, aut suo arbitrio aut iussu emptoris poterit adire hereditatem*. Otázne preto je, či autor ono *aut post mortem eius* [sc. testatoris], *antequam cernat* neuvádza úmyselne, pretože takáto možnosť v jeho dobe do úvahy neprichádzala, alebo ide o neúmyselné vypadnutie textu, ku ktorému došlo pri prepisovaní diela. Skôr pre neúmyselný výpadok AVENARIUS, M. *Der pseudo-ulpianische liber singularis regularum. Entstehung, Eigenart und Überlieferung einer hochklassischen Juristenschrift. Analyse, Neuedition und deutsche Übersetzung*. Göttingen: Wallstein Verlag 2005, s. 416: „Falls die Aussage unseres Textes insoweit unvollständig ist, könnte dies auf einen unabsichtlichen Textverlust zurückgehen. Wenn die Mitteilung ebenso wie bei Gaius auch in der Vorlage des Regelwerks Teil einer Aufzählung gewesen ist (*aut ... aut*), dann bestünde Anlass für die Vermutung eines homoioteleutischen Ausfalls.“

¹⁴ Otrok bol „scudziteľným delátom“ („veräußerlicher Delat“); tak KOEPPEN, A. *Lehrbuch des heutigen römischen Erbrechts*. Würzburg: Adalbert Stuber's Verlagsbuchhandlung, 1895, s. 143, p. 1.

stredníctvom *in iure cessionis hereditatis* sa cesionár stal dedičom ihneď; dodatočná adícia už nebola potrebná.

Pokiaľ ide o možnosť prvú, táto by so sebou prinášala dve, domnievam sa, nie veľmi žiaduce konzekvencie. Ak by cesionár v dôsledku *in iure cessionis* nadobudol iba právnu možnosť stať sa dedičom, pozostalosť by bola bez dediča až do času, kým by dedičstvo prijal. Eventuálne by tak mohlo dochádzať k ďalšiemu predlžovaniu doby, v ktorej neexistoval poručiteľov sukcesor. Navyše by sa mohlo stať, že cesionár by adíciu nevykonal vôbec, pretože by pred tým zomrel, prípadne by mu v prijatí dedičstva natrvalo zabránili iné okolnosti. Napriek tomu, že bola uskutočnená *in iure cessio hereditatis*, tento mimoriadny prostriedok, ktorý mal zabrániť práve tomu, aby poručiteľ nezostal bez dediča, nevedelo by to k uspokojivému záveru. Okrem toho, ak by cesionár *in iure cessione* nadobudol právo z delácie, ktoré sa v jeho osobe nerealizovalo ihneď cesiou, čo mu bránilo, toto právo opäť scudziť na ďalšieho? V zachovaných prameňoch takáto možnosť dosvedčená nie je pravdepodobne preto, že ďalšie scudzenie práva z delácie cesionárom bolo vylúčené.

Ak by sa vyžadovalo, aby cesionár po *in iure cessio* vykonal ešte samostatnú adíciu, bol by to Gaius vo svojej učebnici pravdepodobne uviedol. Čo bránilo tomu, aby bola cesia vo vzťahu k cesionárovi posudzovaná zároveň aj ako *pro herede gestio*?¹⁵ *In iure cessione ante aditionem* cedent prejavoval vôľu, že sa v prospech cesionára vzdáva pozostalosti, ktorá mu bola ponúknutá a cesionár vyjadroval svoju vôľu, že *delatam hereditatem*, ktorú mu cedent prevádzal, prijíma. Takéto ponímanie plne korešpondovalo s prezumovaným účelom, ktorému *in iure cessio ante aditionem* slúžila – výnimočne prípustným prevodom delácie zabrániť tomu, aby pozostalosť zostala bez dediča. V situácii, keď hrozila neexistencia dediča, uznal právny poriadok možnosť, previesť *delatam hereditatem* tomu, kto sa dedičom poručiteľa stať chcel. Vôľu byť dedičom pritom cesionár prejavil svojou participáciou na *in iure cessio*.

2. *In iure cessio post aditionem*

Gai. Inst. 2, 35: *Nam si is, ad quem ab intestato legitimo iure pertinet hereditas, in iure eam alii ante aditionem cedat, id est antequam heres extiterit, proinde fit heres is, cui in iure cesserit, ac si ipse per legem ad hereditatem vocatus esset. post obligationem vero si cesserit, nihilo minus ipse || heres permanet et ob id creditoribus tenebitur; debita vero pereunt eoque modo debitores hereditarii lucrum faciunt; corpora vero eius hereditatis proinde transeunt ad eum, cui cessa est hereditas, ac si ei singula in iure cessa fuissent.*

Gai. Inst. 2, 36: *Testamento autem scriptus heres ante aditam quidem hereditatem in iure cedendo eam alii nihil agit; postea vero quam adierit si cedat, ea accidunt, quae proxime diximus de eo, ad quem ab intestato legitimo iure pertinet hereditas, si post obligationem <in> iure cedat.*

¹⁵ Tak aj LÜBTOW, U. Die Übertragung des Rechts zur Antretung der Erbschaft und die Weitervererbung des erworbenen Nachlasses. In: *Studi in onore di Gaetano Scherillo*. I. Milano: La Goliardica, 1972, s. 329–330: osobitná adícia sa nevyžadovala po uznaní *pro herede gestio*nis. V staršom práve musel cesionár vykonať dodatočnú adíciu formou *cretionis*. Podobne KINCL, J. – URFUS, V. – SKŘEJPEK, M. *Římské právo*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 296: „Injurecessi se nabyvatel stával přímo civilním dědicem, neboť injurecesse se posuzovala jako přijetí dědictví, jak to odpovídalo faktu, že v průběhu injurecesse nabyvatel pozůstalost vlastně vindikoval.“

Gai. Inst. 3, 85: *Item si legitimam hereditatem heres, antequam cernat aut pro herede gerat, alii in iure cedat, pleno iure fit ille heres, cui cessa est hereditas, proinde ac si ipse per legem ad hereditatem vocaretur. quodsi postea quam heres extiterit, cesserit, adhuc heres manet et ob id [a] creditoribus ipse tenebitur; sed res corporales transferet, proinde ac si singulas in iure cecisset, debita vero pereunt, eoque modo debitores hereditarii lucrum faciunt.*

Gai. Inst. 3, 86: *Idem iuris est, si testamento scriptus heres, postea quam heres extiterit, in iure cesserit hereditatem; ante aditam vero hereditatem cedendo nihil agit.*

Ulp. lib. sing. 19, 14: *Si, antequam adeatur, hereditas in iure cessa sit, proinde heres fit, cui cessa est, ac si ipse heres legitimus esset; quod si posteaquam adita fuerit, in iure cessa sit, is, qui cessit, permanet heres, et ob id creditoribus defuncti manet obligatus; debita vero pereunt, id est debitores defuncti liberantur.*

Ulp. lib. sing. 19, 15: *Res autem corporales, quasi singulae in iure cessae essent, transeunt ad eum, cui cessa est hereditas.*

V druhej časti Inst. 2, 35 a 3, 85, ktorá sa ešte stále vzťahuje na dediča povolaného zákonom, Gaius uvádza, že ak by tento cedoval pozostalost'¹⁶ po tom, ako sa stal dedičom, naďalej dedičom zostane a bude preto sám povinný voči pozostalostným veriteľom. *In iure cessione* však prevedie *res corporales*, práve tak, akoby ich bol býval *in iure* cedoval jednotlivo. Dlhy zaniknú a tým pozostalostní dlžníci dosiahnu zisk.

Rovnaké následky vyvolá aj *in iure cessio hereditatis* uskutočnená testamentárnym dedičom po prijatí dedičstva. Hoci pred adíciou s pozostalost'ou a teda s právnou možnosťou stať sa dedičom disponovať nemohol, *posteaquam heres extiterit* bolo jeho konanie rešpektované.

Ak bola cesia vykonaná po adícii dedičstva, zostal cedent v súlade so zásadou *semel heres semper heres* dedičom. Objekt cesie sa preto musel odlišovať od toho, ktorý sa prevádzal pred prijatím dedičstva. *In iure cessione hereditatis* vykonanou pred adíciou *heres legitimus* disponoval s právnou možnosťou stať sa dedičom, prevádzal *ius successionis*, ktoré mu deláciou vzniklo. Cedent dedičstvo neprijal, dedičom sa stal až cesionár, ktorý v dôsledku toho nadobudol pozostalost' ako celok. Až tým sa *hereditas*, dovtedy právne existujúca ako jednotný celok, v osobe cesionára rozložila na jednotlivé práva, povinnosti a *corpora*.¹⁷ Ak ale *in iure cessionem hereditatis* vykonal cedent po adícii, nemohol už previesť pozostalost' ako celok, pretože táto sa v jeho osobe už rozložila na svoje jednotlivé zložky. *In iure cessione* mohol previesť iba izolované komponenty *hereditatis*, ktoré teraz existovali samostatne a patrili cedentovi – dedičovi.

¹⁶ Ani v Inst. 3, 85, ani v Inst. 2, 35 vo vzťahu k *in iure* cesii vykonanej po adícii nie je výslovne uvedený jej objekt. To, že i v týchto prípadoch bola objektom *in iure cessionis* pozostalost' – *hereditas* –, možno usúdiť z Ulp. lib. sing. 19, 14: *si, antequam adeatur, hereditas in iure cessa sit, [...]; quod si posteaquam adita fuerit, in iure cessa sit, [...]*. Participium *adita* sa viaže na *hereditas*. Ešte zreteľnejšie to vyplýva z Inst. 3, 86: *Idem iuris est, si testamento scriptus heres, postea quam heres extiterit, in iure cesserit hereditatem; ante aditam vero hereditatem cedendo nihil agit*. Taktiež zo záveru Inst. 2, 35: *corpora vero eius hereditatis proinde transeunt ad eum, cui cessa est hereditas*. K tomu pozri aj ALBANESE, c. d., s. 50 a nasl.

¹⁷ Pozri aj VOČI, c. d., s. 151 a nasl.

Obligationes predmetom *in iure cessionis* byť nemohli,¹⁸ preto cesionár zo zložiek pôvodne patriacich do *hereditatis*, nadobúdal iba *corpora eius hereditatis, proinde ac si ei singula in iure cessa fuissent*.¹⁹ Pretože sa i po prijatí dedičstva cedovala (akoby) pozostalosť, bolo možné jedným úkonom na cesionára previesť všetky jej *corpora*. Nemuseli byť prevádzané jednotlivito. Cedentove povinnosti voči pozostalostným veriteľom zostali zachované, bol povinný ich splniť.²⁰

Zatiaľ čo dlhy pozostalosti v osobe cedenta ako dlžníka naďalej zostali existovať, pozostalostné pohľadávky zanikli a pozostalostní dlžníci boli oslobodení. Hoci je rozdielny osud pozostalostných pohľadávok na jednej strane a pozostalostných dlhov na strane druhej ťažko pochopiteľný,²¹ Gaius o dôvodoch mlčí. Zánik pozostalostných pohľadávok prekvapuje o to viac, že k nemu nedochádzalo ani pri predaji pozostalosti (*venditio hereditatis*).²² Zjavne bola *in iure cessio hereditatis* posudzovaná odlišne ako kauzálne scudzenie²³ formou predaja. Vo svojej abstraktnosti bola *in iure cessio hereditatis* pravdepodobne interpretovaná ako zrieknutie sa dedičstva, ktoré v sebe prirodzene zahŕňalo aj zrieknutie sa pozostalostných pohľadávok.²⁴ Pretože *in iure cessione* pohľadávky na cesionára prevoditeľné neboli, zanikali. *In iure cessione* sa cedent mohol zrieknuť iba výhod, ktoré mu pozostalosť prinášala, pozíciu dediča v dôsledku zásady *semel heres semper heres* už stratiť nemohol. Ako dedič preto zostal povinným z pozostalostných dlhov (ktoré *in iure cessione* prevoditeľné neboli).

Medzi úkonmi, smerujúcimi k prevodu pozostalosti, zaujímala *in iure cessio hereditatis* osobitné postavenie. Svedčí o tom aj nasledovný prípad,²⁵ v ktorom proti sebe stoja *in iure*

¹⁸ Gai. Inst. 2, 38. K tomu aj VOČI, *c. d.*, s. 103.

¹⁹ K objektu *in iure cessionis* pozri aj ROBBE, *La «hereditas iacet»*, s. 440; 471–473.

²⁰ Okamih, po ktorom má *in iure cessio* popísané následky, označuje Gaius v Inst. 3, 85 slovami *postea quam heres extiterit*, v Inst. 2, 35 však uvádza *post obligationem vero si cesserit*. Prostredníctvom *post obligationem* chcel zdôrazniť, že *cessio* bola vykonaná po prevzatí záväzkov (ku ktorému došlo prijatím dedičstva) a taktiež skutočnosť, že tieto obligácie už nemôžu byť *in iure cessione* prevedené na cesionára (nakoľko sú už posudzované samostatne, nie ako súčasť celistvej *hereditatis*). Podobne ALBANESE, *c. d.*, s. 56.

²¹ Pozri aj BUCKLAND, W. W. *A Text-book of Roman Law from Augustus to Justinian*. 3rd ed. revised by Peter Stein. Digitally printed version. Cambridge: University Press, 2007, s. 400.

²² Ulpianus 49 ad Sab. D. 18, 4, 2, 5; 8. K tomu bližšie TORRENT, *Venditio hereditatis*, s. 153 a nasl.

²³ Zánik pozostalostných pohľadávok nie je dosvedčený ani pri darovaní pozostalosti; porov. Papinianus 3 resp. D. 39, 5, 28.

²⁴ Podobne KASER, M. *Das römische Privatrecht*. 1. Absch. Das altrömische, das vorklassische und klassische Recht. München: C. H. Beck, 1971, s. 722; LÜBTOW *c. d.*, s. 330; PERNICE, A. *Labeo. Römisches Privatrecht im ersten Jahrhundert der Kaiserzeit*. Bd. 1. Neudruck der Ausgabe Halle 1873. Aalen: Scientia Verlag, 1963, s. 343; VOČI, *c. d.*, s. 103; ROBBE, *La «hereditas iacet»*, s. 477.

²⁵ Plin. Ep. V, 1, 1: *Legatum mihi obvenit modicum sed amplissimo gratius. Cur amplissimo gratius? Pomponia Galla exheredato filio Asudio Curiano heredem reliquerat me, dederat coheredes Sertorium Severum praetorium virum aliosque splendidos equites Romanos*. Plin. Ep. V, 1, 2: *Curianus orabat, ut sibi donarem portionem meam seque praeiudicio iuvarem; eandem tacita conventionione salvam mihi pollicebatur*. Plin. Ep. V, 1, 3: *Respondebam non convenire moribus meis aliud palam aliud agere secreto; praeterea non esse satis honestum donare et locupleti et orbo; in summa non profuturum ei si donassem, profuturum si cecissem, esse autem me paratum cedere si inique exheredatum mihi liqueret*. Plin. Ep. V, 1, 4: *Ad hoc ille: 'Rogo cognoscas. 'Cunctatus paulum 'Faciam' inquam; 'neque enim video cur ipse me minorem putem, quam tibi videor. Sed iam nunc memento non defuturam mihi constantiam, si ita fides duxerit, secundum matrem tuam pronuntiandi.*' Plin. Ep. V, 1, 5: *'Ut voles' ait; 'voles enim quod aequissimum.'* *Adhibui in consilium duos quos tunc civitas nostra spectatissimos habuit, Corellium et Frontinum*. Plin. Ep. V, 1, 6: *His circumdatus in cubiculo meo sedi. Dixit Curianus quae pro se putabat. Respondi paucis ego – neque*

cessio a darovanie dedičského podielu: Pomponia Galla, ktorá vydedila svojho syna Asudia Curiana, ustanovila za dediča Plínia mladšieho a niekoľko ďalších osôb. S úmyslom uplatniť *querelam inofficiosi testamenti*²⁶ požiadal Curianus Plínia, aby mu daroval svoj dedičský podiel (*ut ... donarem portionem meam*) a tým mu pomohol vytvoriť *praeiudicium* pre centumvírov v spore proti ostatným dedičom. Účel, ktorý sa Curianus snažil dosiahnuť, by podľa Plínia neprospeľo darovanie, nakoľko darovanie človeku bohatému a navyše bezdetnému nie je ušľachtilé. Sledovanému účelu by však zodpovedala *in iure cessio*, prostredníctvom ktorej by Plínius Curianovi cedoval nadobudnutý podiel²⁷ (*non profuturum ei si donassem, profuturum si cessissem*).²⁸ Plínius bol pripravený cesiu vykonať, ak sa preukáže, že Curianus bol svojou matkou vydedený nespravodlivo (*esse autem me paratum cedere si inique exheredatum mihi liqueret*). S cieľom posúdiť dôvody vydedenia, vytvoril Plínius *consilium*, do ktorého prizval i dvoch vážených mužov obce. Záver konzília znel: Curianova matka mala spravodlivý dôvod hnevať sa na Curiana. List ďalej pokračoval, jeho zvyšok však vo vzťahu k nášmu problému nie je relevantný.²⁹

Plínius sa domnieval, že Curianovi by neprospeľo darovanie dedičského podielu, lež jeho *in iure cessio*. *In iure cessione* by Plínius dal totiž najavo, že sa svojho dedičského podielu v prospech Curiana vzdáva,³⁰ pretože jeho vydedenie bolo nespravodlivé. Tento Plíniiov čin by mohol ovplyvniť rozhodnutie centumvírov v spore začatom prostredníctvom *querelae inofficiosi testamenti*. Uvedený účel by však nedosiahli darovaním, s ktorým spoločenské povedomie nespájalo vzdanie sa dedičského podielu.

Zachované Plíniiove svedectvo je nápomocné aj v inom ohľade. Vyššie bolo uvedené, že *in iure cessio hereditatis ante aditionem* bola mimoriadnym prostriedkom, ktorý umožňoval predísť tomu, že poručiteľ zostane bez dediča. *Ante aditionem* preto nebolo možné cedovať pozostalosť, ak bola *legitima hereditas* prijatá niektorým z ostatných povolaných agnátov, prípadne kým existovala možnosť, že niektorý z povolaných dedičstvo prijme. Delácia nebola prevoditeľná, kým cesia delácie nebola jediným zostávajúcím spôsobom ako sa vyhnúť tomu, že pozostalosť zostane bez dediča. *In iure cessione ante aditionem* nebolo možné na iného previesť právo stať sa dedičom k podielu z pozostalosti. Vychádzajúc z Plíniiovoho listu však uvedené neplatilo, ak bola *in iure cessio* vykonaná *post aditionem*. Plínius bol jedným z viacerých, ktorí sa na základe testamentu dedičmi stali,

---

enim aderat alius, qui defunctae pudorem tueretur –, deinde secessi, et ex consilii sententia 'Videtur' inquam, 'Curiane, mater tua iustas habuisse causas irascendi tibi.' Post hoc ille cum ceteris subscripsit centumvirale iudicium, non subscripsit mecum.

²⁶ K žalobe rovnako aj TELLEGEN, J. W. *The Roman Law of Succession in the Letters of Pliny the Younger*. I. Zutphen: Terra Publishing Co., 1982, s. 80–94; PERNICE, c. d., s. 342; ROBBE, *La «hereditas iacet»*, s. 484; SOLAZZI, *Diritto ereditario romano*. I., s. 263.

²⁷ Plínius i ostatní ustanovení dedičia svoj dedičský podiel už prijali, inak by bola *querela inofficiosi testamenti* zatiaľ neprípustná. Porov. však PERNICE, c. d., s. 343, p. 16.

²⁸ „*Cessissem*“ odkazuje na *in iure cessionem hereditatis* aj podľa ROBBE, *La «hereditas iacet»*, s. 484–485; SOLAZZI, *Diritto ereditario romano*. I., s. 263–265.

²⁹ Plíniiov list, adresovaný Anniovi Severovi, pochádza podľa TELLEGEN, *The Roman Law of Succession in the Letters of Pliny the Younger*, s. 82, z rokov 105–106. K samotnému sporu medzi vydedeným synom Curianom a osobami, ktoré Pomponia Galla vo svojom testamente ustanovila za dedičov, došlo v rokoch 93–96.

³⁰ Podobne MELMOTH, W. *Pliny Letters with an english translation by William Melmoth, revised by W. M. L. Hutchinson*. London: William Heinemann – New York: The Macmillan co., 1931, s. 361, ktorý *profuturum, si cessissem* prekladá: „if I were to renounce my legacy, that would advantage his claim.“

napriek tomu predpokladal, že cesia jeho dedičského podielu by bola platná. *Post aditionem* pravdepodobne mohol *in iure cessionem* vykonať aj jeden zo spoludedičov, ktorý takto previedol časť pozostalosti. Za dlhy pozostalosti by veriteľom zodpovedal naďalej, pozostalostné pohľadávky by cesiou zanikli. *In iure cessione post aditionem* sa už neprevádzala delácia, ktorá mohla byť prevedená iba vo výnimočnom prípade a preto odpadol aj dôvod, ktorý by vylučoval možnosť jej vykonania niektorým zo spoludedičov.

Zo zachovaných prameňov nevyplýva, že by *in iure cessio hereditatis* mohla byť vykonaná iba bezprostredne po prijatí dedičstva, prípadne, že by jej uskutočnenie bolo inak časovo obmedzené. Do úvahy preto prichádza aj možnosť, že dedič pozostalosť cedoval až po tom, ako boli pohľadávky uspokojené a dlhy alebo zaplatené, alebo dal cesionár zábezpeku, že splnené budú.³¹

3. *In iure cessio hereditatis et heredes necessarii*

Gai. Inst. 2, 37: *Idem et de necessariis heredibus diversae scholae auctores existimant, quod nihil videtur interesse, utrum <aliquis> adeundo hereditatem statim fiat heres an invitus existat; quod quale sit, suo loco apparebit. sed nostri praeceptores putant nihil agere necessarium heredem, cum in iure cedat hereditatem.*

Gai. Inst. 3, 87: *Suus autem et necessarius heres an aliquid agant in iure cedendo, quaeritur. nostri praeceptores nihil eos agere existimant; diversae scholae auctores idem eos agere putant, quod ceteri post aditam hereditatem; nihil enim interest, utrum aliquis cedendo aut pro herede gerendo heres fiat an iuris necessitate hereditati adstringatur.*

Na záver obidvoch pasáží pojednávajúcich o *in iure cessio* dedičstva zaradil Gaius zmienku o polemike medzi sabiniánmi a prokuliánmi dotýkajúcu sa platnosti *in iure cessionis* vykonanej nevyhnutným dedičom. Pri nevyhnutných dedičoch Gaius prirodzene nerozlišuje situáciu pred a po adícii, pretože nevyhnutní dedičia sa dedičmi stávali ihneď v okamihu delácie bez ohľadu na svoju vôľu. Do úvahy preto cesia prichádzala jedine po tom, ako sa dedičmi stali. Podľa názoru prokuliánov (*diversae scholae auctores*) mohli nevyhnutní dedičia *in iure cessionem* vykonať, pretože nič nezáleží na tom, či sa niekto stane dedičom prijatím pozostalosti alebo proti svojej vôli. Sabiniáni (*nostri praeceptores*) *in iure cessionem* nevyhnutného dediča považovali za ničotnú.

Keď vychádzame z vyššie uvedeného predpokladu, že *in iure cessio hereditatis* bola úkonom, ktorým sa cedent zriekal pozostalosti v prospech cesionára, pričom jej následky záviseli od toho, či sa už dedičom stal, alebo nie, zdá sa byť logickým dôsledkom, že *heredes necessarii in iure cessionem* uskutočniť nemohli. Dedičmi sa stávali nevyhnutne, *sive velint, sive nolint*. Okamihom delácie boli k pozostalosti pripútaní *iuris necessitate*. *Iure civili* sa o prijatí, či odmietnutí dedičstva slobodne rozhodnúť nemohli. Myšlienka, že by sa nevyhnutný dedič mohol vzdať pozostalosti v prospech niekoho iného v sebe preto obsahuje vnútorný protiklad. Čo primälo prokuliánov, aby mali na vec odlišný názor?

³¹ Tak aj SOLAZZI, *Diritto ereditario romano*. I., s. 264 a nasl., ktorý uvedené predpokladá aj vo vyššie citovanom prípade Plínia mladšieho. Vychádzajúc z: *Scis te non subscripsisse mecum, et iam biennium transisse omniaque me usu cepisse*. (Plin. Ep. V, 1, 10), považuje za možné, že Plínius list písal po uplynutí dvoch rokov od prijatia dedičstva. Na uhradenie pohľadávok a zaplatenie dlhov bolo teda dosť času. *In iure cessio* už nepredstavovala riziko ani pre cedenta, ani pre cesionára.

A dotýkal sa tento ich názor obidvoch kategórií nevyhnutných dedičov, alebo iba vlastných nevyhnutných dedičov (*sui et necessarii*)?

Inst. 2, 37 a Inst. 3, 87 nie sú terminologicky totožné. Zatiaľ čo v Inst. 2, 37 Gaius hovorí všeobecne o nevyhnutných dedičoch (*heredes necessarii*),³² v Inst. 3, 87 bez akéhokoľvek sprievodného vysvetlenia priamo uvádza: *suus autem et necessarius heres an aliquid agant in iure cedendo, quaeritur*. Namiesto *heredes necessarii* je v Inst. 3, 87 objektom polemiky *suus et necessarius heres*. Gaius tam vypúšťa i poznámku *quod quale sit, suo loco apparebit*.

Pod pojmom *heredes necessarii* (Inst. 2, 37) možno rozumieť všetkých tých, ktorí sa stávali dedičmi nevyhnutne. V rámci nevyhnutných dedičov Gaius rozlišuje dve podkategórie: *heredes autem aut necessarii dicuntur aut sui et necessarii*;³³ dedičia sú buď nevyhnutní, alebo vlastní a nevyhnutní. „Iba“ nevyhnutným dedičom bol otrok ustanovený v testamente za dediča a súčasne prepustený na slobodu.³⁴ Ostatných nevyhnutných dedičov, tj. rodinných príslušníkov zomretého, ktorí boli v čase smrti poručiteľa bezprostredne podriadení jeho moci, nazýva Gaius *sui et necessarii heredes*, pričom v Inst. 2, 156 ich charakteristiku začína slovami *sui autem et necessarii heredes sunt*.³⁵ Až na množné číslo teda rovnakými slovami, aké používa v Inst. 3, 87.

V Inst. 3, 87 si možno všimnúť plurál, ktorý nezodpovedá úvodnému *suus et necessarius heres*.

Suus autem et necessarius heres an aliquid agant in iure cedendo, quaeritur: nostri praeceptores nihil eos agere existimant; diversae scholae auctores idem eos agere putant, quod ceteri post aditam hereditatem; nihil enim interest, utrum aliquis cernendo aut pro herede gerendo heres fiat an iuris necessitate hereditati adstringatur.

Uvedený nekorešpondujúci plurál je jedným z argumentov tých autorov, podľa ktorých sa kontroverzia dotýkala obidvoch podkategórií nevyhnutných dedičov. Plurál *eos* má nasvedčovať tomu, že aj v úvode Inst. 3, 87 boli pôvodne uvedené dva subjekty. Solazzi³⁶

³² Je nepravdepodobné, že sa *heredes necessarii* v Inst. 2, 37 malo vzťahovať iba na otroka ako dediča nevyhnutného (*heres necessarius* v užšom zmysle). Aj v Inst. 2, 58 a Inst. 3, 201 (2×) používa Gaius toto označenie, pričom má na mysli obidve kategórie nevyhnutných dedičov. Ak by sa polemika prokuliánov a sabiniánov dotýkala iba nevyhnutných dedičov v užšom zmysle, zrejme by sa Gaius o vlastných dedičoch zmienil. K tomu zhodne NELSON, H. L. W. – MANTHE, U. *Gai Institutiones III 1–87. Intestaterbfolge und sonstige Arten von Gesamtnachfolge. Text und Kommentar*. Berlin: Duncker & Humblot, 1992, s. 211; KRÜGER, H. *Die usucapio pro herede nach klassischem Recht*. ZSS, 1934, 54, s. 97; FRANCIOSI, G. *Usucapio pro herede. Contributo allo studio dell'antica hereditas*. Napoli: Casa editrice Dott. Eugenio Jovene, 1965, s. 12.

³³ Gai. Inst. 2, 152.

³⁴ Gai. Inst. 2, 153: *Necessarius heres est servus cum libertate heres institutus, ideo sic appellatus, quia sive velit sive nolit, omni modo post mortem testatoris protinus liber et heres est.*

³⁵ Gai. Inst. 2, 156: *Sui autem et necessarii heredes sunt velut filius filiave, nepos neptisve ex filio, < et > deinceps ceteri, qui modo in potestate morientis fuerunt. sed uti nepos neptisve suus heres sit, non sufficit eum in potestate avi mortis tempore fuisse, sed opus est, ut pater quoque eius vivo patre suo desierit suus heres esse aut morte interceptus aut qualibet ratione liberatus potestate; tum enim nepos neptisve in locum sui patris succedunt.* Gai. Inst. 2, 157: *Sed sui quidem heredes ideo appellantur, quia domestici heredes sunt et vivo quoque parente quodam modo domini existimantur; unde etiam si quis intestatus mortuus sit, prima causa est in successione liberorum. necessarii vero ideo dicuntur, quia omni modo, velint < nolint, tam > ab intestato quam ex testamento heredes fiunt.*

³⁶ SOLAZZI, *Diritto ereditario romano*. I., s. 260–261. Obdobne ROBBE, *La «hereditas iacet»*, s. 470.

úvod rekonštruuje: *suus autem et servus necessarius heres an aliquid agant*;³⁷ vypadnutie slova *servus* by nemalo byť prekvapivé, predsa sa obvykle používalo spojenie *suus et necessarius*. Možná bola podľa Solazzioho aj verzia *suus autem aut necessarius heres an aliquid agant*.³⁸

Nelson a Manthe v komentári ku Gaiovým Inštitúciám v Inst. 3, 87 namiesto *agant* uvádzajú *aga*;³⁹ v pluráli tak zostáva iba zámeno *eos*. Spor sa podľa nich mal dotýkať iba vlastných nevyhnutných dedičov (*sui et necessarii*), nakoľko je pochybné, že by tu Gaius chcel dať slovám *suus et necessarius heres* význam, ktorý je v nevysvetliteľnom rozpore s jeho definíciou obsiahnutou v Inst. 2, 156. S tým možno súhlasiť. Je nepravdepodobné, že by rímski právnici zastávali tézu, v zmysle ktorej by otrokom (*necessarii tantum*) mohlo byť priznané právo *in iure cessionis hereditatis*. Slobodnými sa stali len vďaka tomu, že boli súčasne i ustanovení za dedičov. Skutočnosť, že v Inst. 2, 37 Gaius používa výraz *necessarii* bez bližšieho spresnenia (*sui et*), možno vysvetliť jeho poznámkou *quod quale sit, suo loco apparebit*. Gaius tu oznamuje, že otázku ozrejmi neskôr na vhodnom mieste (Gai. Inst. 2, 152–160). Až po tomto objasnení bude čitateľ vedieť, že nevyhnutní dedičia sa rozdeľujú do dvoch tried. Zjavne vychádzal Gaius z toho, že neskôr (v Inst. 3, 87) upresní, ktorú z daných dvoch tried mali prokuliáni a sabiniáni na mysli, keď sa sporili o platnosť *in iure cessionis hereditatis*.⁴⁰ Polemika medzi prokuliánmi a sabiniánmi sa dotýkala iba vlastných nevyhnutných dedičov.

Téza, s ktorou prišli prokuliáni, bola novou,⁴¹ preto Gaius na oboch miestach vo svojej učebnici uvádza iba argumenty prokuliánov. V prípade sabiniánov len poznamenáva, že v súlade s ich názorom nevyhnutný dedič *in iure cedendo* nič nespôsobí. Nebolo potrebné odôvodňovať dlhodobo zachovávaný názor, ktorého dôvody boli všeobecne známe.

Skutočnosť, že prokuliáni vlastným nevyhnutným dedičom (*heredes sui et necessarii*) priznali právo *in iure cessionis*, súvisí pravdepodobne s vývojom právneho postavenie týchto dedičov v práve pretorskom.⁴² Hoci *iure civili* medzi „vlastnými nevyhnutnými“ a „iba nevyhnutnými“ dedičmi rozdiel nebol (obidve skupiny sa stávali dedičmi *etiam invit*),⁴³ pretor prvej skupine poskytoval väčšiu ochranu. Vlastnému nevyhnutnému dedičovi priznával *beneficium abstinendi*,⁴⁴ ktoré malo účinky podobné odmietnutiu pozosta-

³⁷ S poukazom na Ulpianus 4 ad ed. D. 2, 14, 7, 18: [...] *Marcellus autem libro octavo decimo digestorum et suum heredem et servum necessarium pure scriptos, paciscentes priusquam se immisceant putat recte pacisci*, [...].

³⁸ S odvolaním na D. 30, 68, 1: *si suus heres aliquis aut necessarius [...] ex eo testamento factus erit*.

³⁹ NELSON – MANTHE, *c. d.*, s. 47.

⁴⁰ Podobne NELSON – MANTHE, *c. d.*, s. 209–211.

⁴¹ NELSON – MANTHE, *c. d.*, s. 211–212: Do rozporu so sabiniánmi sa prokuliáni dostali až niekedy v prevej polovici I. st. po Kr., v dôsledku učenia Labeóna a Procula. Podobne SOLAZZI, *Diritto ereditario romano*. I., s. 262–263. Pôvodné odopretie *in iure cessionis* vo vzťahu k nevyhnutným dedičom bolo aj v záujme veriteľov. Tak *suus* ako aj *servus necessarius* by po eventuálnom scudzení *corporum hereditatis*, neboli spôsobilí uspokojiť veriteľov zomretého.

⁴² Tak aj NELSON – MANTHE, *c. d.*, s. 211–212.

⁴³ Ulp. lib. sing. 22, 24: *Inter necessarios heredes, id est servos cum libertate heredes scriptos, et suos et necessarios, id est liberos, qui in potestate sunt, iure civili nihil interest: nam utrique etiam invit heredes sunt*. [...].

⁴⁴ Ulp. lib. sing. 22, 24: [...] *Sed iure praetorio suis et necessariis heredibus abstinere se a parentis hereditate permittitur; necessariis autem tantum heredibus abstinendi potestas non datur*.

losti. *Iure civili* zostal *suus et necessarius* síce dedičom, prétor ho však chránil tak, akoby dedičom nebol.⁴⁵ *Servus necessarius* podobnú výhodu nemal.⁴⁶ Prétor mu síce priznával *beneficium separationis bonorum*, toto však ani *iure praetorio* nemalo charakter odmietnutia dedičstva. Umožňovalo mu iba obmedziť jeho zodpovednosť za pozostalostné dlhy do výšky pozostalostného majetku.⁴⁷ Prétorom modifikované postavenie vlastných nevyhnutných dedičov mohlo motivovať prokuliánov, aby aj vo vzťahu k *in iure* cesii ich postavenie priblížili dedičom dobrovoľným.

Ulpiani liber singularis regularum o polemike medzi prokuliánmi a sabiniánmi mlčí, o *in iure* cesii vykonanej nevyhnutným dedičom sa nezmieňuje vôbec. Osobitne sa nezmieňuje ani o cesii, ktorú by pred adíciou vykonal dedič povolaný testamentom. Uspokojil sa s tým, že takúto eventualitu vylúčil ihneď v úvode slovami *antequam adeatur, in iure cedi potest legitimo ab herede. In iure cessionem hereditatis*, ktorú by pred adíciou vykonal dedič ustanovený v testamente nespomína, pretože bola neprípustná. Možno takýto záver vyvodíť i z jeho mlčania o cesii vykonanej vlastným nevyhnutným dedičom? Ak áno, znamená to, že názor prokuliánov sa nepresadil. I napriek postupnému zblížovaniu systému civilného a prétorského práva, a navzdory niekoľkým ústupkom,⁴⁸ zostali *sui et necessarii* ešte aj v justiniánskom práve nevyhnutnými dedičmi.⁴⁹ To svedčí o hlboko zakorenenom vnímaní takéhoto ich postavenia, z ktorého pramenila nevôľa aj voči takému, pomerne miernemu ústupku, akým by bola *in iure cessio hereditatis post aditionem*. Tak ako podľa civilného práva nemohli odmietnuť dedičstvo, nemohli sa ho, hoci len s obmedznými účinkami, ani zrieknuť v prospech niekoho iného.

Záver

Pred prijatím pozostalosti bol k vykonaniu *in iure cessionis hereditatis* oprávnený iba *heres voluntarius* povolaný k dedeniu zákonom. Vykonanou *in iure* cesiou prevádzal na iného *delatam hereditatem* – právnu možnosť stať sa dedičom. Cesionár nadobúdala dedičstvo v dôsledku samotnej cesie, následná adícia sa nevyžadovala, pretože svoju vôľu byť

⁴⁵ Gaius 23 ad ed. provinc. D. 29, 2, 57 pr.: *Necessariis heredibus non solum impuberibus, sed etiam puberibus abstinendi se ab hereditate proconsul potestatem facit, ut, quamvis creditoribus hereditariis iure civili teneantur, tamen in eos actio non detur, si velint derelinquere hereditatem*. Paulus 17 ad ed. D. 11, 1, 12 pr.: [...] *quia hunc qui abstinuit praetor non habet heredis loco*. K tomu pozri aj ŠWIRGOŇ-SKOK, R. Ograniczenie odpowiedzialności dziedziców koniecznych (heredes necessarii) za długi spadkowe w rzymskim prawie klasycznym. In: *Quid leges sine moribus? Studia nad prawem rzymskim dedykowane Prof. M. Kuryłowiczowi w 65. rocznicę urodzin oraz 40-lecie pracy naukowej*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2009, s. 152. Nebolo potrebné, aby sa *suus et necessarius heres* so žiadosťou o *beneficium abstinendi* osobitne obracal na prétora. Stačilo, ak sa do dedičstva nevmiešal. Ulpianus 11 ad ed. D. 29, 2, 12: *Ei, qui se non miscuit hereditati paternae, sive maior sit sive minor, non esse necesse praetorem adire, sed sufficit se non miscuisse hereditati*. [...]; Gaius 23 ad ed. provinc. D. 29, 2, 57 pr.; Ulpianus 61 ad ed. D. 29, 2, 71, 4: *Si quis suus se dicit retinere hereditatem nolle, aliquid autem ex hereditate amoverit, abstinendi beneficium non habebit*.

⁴⁶ Ulp. lib. sing. 22, 24.

⁴⁷ Gai. Inst. 2, 154–155. K tomu pozri aj ŠWIRGOŇ-SKOK, c. d., s. 153 a nasl.

⁴⁸ Okrem *beneficii abstinendi*, i právom uznaná možnosť ustanoviť *suos* pod potestatívnu podmienku: Maecenas 7 fideic. D. 28, 5, 87 (86) pr.; Maecenas 7 fideic. D. 28, 5, 87, 1; Hermogenianus 3 iuris epit. D. 28, 7, 12.

⁴⁹ Rozlišovanie medzi dobrovoľnými a nevyhnutnými dedičmi ešte aj v Just. Inst. 2, 19. K tomu aj VOČI, c. d., s. 586.

dedičom vyjadril už participáciou na cesii. Okamihom uskutočnenia *in iure* cesie sa cesionár stal dedičom, akoby bol k dedeniu sám povolaný zákonom.

Post aditionem bola *in iure cessio hereditatis* prístupná tak dedičovi intestátnemu, ako aj testamentárnemu. Nakoľko sa uskutočňovala po tom, ako sa cedent adíciou dedičom stal, v dôsledku zásady *semel heres semper heres* nemohol svoje dedičské postavenie už previesť na cesionára. *Hereditas* sa v osobe cedenta-dediča rozložila na svoje jednotlivé komponenty – práva, povinnosti a *corpora*. Hoci sa ako dedič nemohol zbaviť svojich povinností voči pozostalostným veriteľom, mohol sa prostredníctvom cesie zriecť výhod, ktoré mu pozostalosť prinášala – pozostalostných pohľadávok a *rerum corporalium*. Z nich však iba *res corporales* boli spôsobilým objektom *in iure* cesie. V *in iure* cesii obsiahnuté vzdanie sa pozície dediča spôsobilo, že pozostalostné pohľadávky zanikli a dlžníci tak dosiahli zisk.

Spornou bola medzi prokuliánmi a sabiniánmi účinnosť *in iure* cesie vykonanej vlastným nevyhnutným dedičom (*heres suus et necessarius*). *In iure cessio hereditatis* bola vnímaná ako vzdanie sa dedičstva a preto bol takýto úkon pôvodne vylúčený vo vzťahu k obidvom kategóriám nevyhnutných dedičov (*servi necessarii* a *sui et necessarii*), ktorí dedičstvo odmietnuť nemohli, pretože dedili *etiam invito*. Nevyhnutné dedičské postavenie vlastných nevyhnutných dedičov bolo však v priebehu času zmiernené prétorom, ktorý im priznával *beneficium abstinendi* – právo *iure praetorio* dedičstvo odmietnuť. Táto skutočnosť motivovala prokuliánov k tomu, aby *in iure* cesii vykonanej vlastným nevyhnutným dedičom priznali tie isté účinky, aké mala *in iure cessio post aditionem* vykonaná dedičom dobrovoľným. Neskorší *Ulpiani liber singularis regularum* sa o *in iure* cesii nevyhnutných dedičov nezmieňuje, z čoho možno usúdiť, že názor prokuliánov sa nepresadil.